

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

Овај пројекат финансира
Европска унија

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

ПРИРУЧНИК ЗА ПРИМЕНУ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ ОД НАСИЉА У СПОРТУ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА

2023. године

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗА ЛУДСКА И МАЉИЧКА ПРАВА
И ДРУШТВЕНИ ДИАЛОГ

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

УНИВЕРЗИТЕТ
БЕОГРАДУ

**OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER**

О пројекту

[Ужички центар за права](#) детета (УЦПД) у сарадњи са Министарством спорта иницирао је процес израде и креирао нацрт *Посебног протокола за заштиту деце од насиља у спорту и спортским активностима*, што произилази из [Општег протокола за заштиту деце од насиља](#) усвојеног од стране Владе Републике Србије почетком 2022. године и изради *Приручника за примену Посебног протокола*. Активности се одвијају кроз пројекат „Подршка сектору спорта у превенцији и заштити деце од насиља“ који реализује Ужички центар за права детета. Пројекат се реализује уз подршку Европске уније у оквиру програма „[Дијалог промена](#)“ којим координира Београдска отворена школа, а у партнерству са Министарством за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Републичким секретаријатом за јавне политике Владе Републике Србије, Универзитетом у Београду и Међународним центром Олоф Палме.

Тим стручњака укључен у креирање садржаја *Приручника за примену Посебног протокола*: Биљана Лајовић, психолог, спец., дугогодишња координаторка Јединице за заштиту од насиља у Министарству просвете, консултанткиња за заштиту деце и младих од насиља; Марија Петровић, адвокатица и експерткиња у области превенције и заштите деце од насиља; др Јелена Жунић Цицварић, директорка програма Ужичког центра за права детета. Менторску подршку у процесу реализације пројекта пружиле су проф. др Бранка Савовић и проф. др Сандра Раденовић са Факултета спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду.

Захваљујемо се Министарству спорта, спортским савезима¹, Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, МОДС-у, организацијама цивилног друштва који су учешћем у активностима и конструктивним коментарима допринели квалитету овог документа.

Посебно захваљујемо сарадницима, стручњацима из света спорта, са којима смо се консултовали и који су дали важан допринос овом приручнику: Владимир Цвикић, професор физичке културе, тренер рукомета; Горан Петровић, професор физичке културе, фудбал; Драшко Стојковић, професор физичке културе, одбојкашки тренер, играо активно одбојку у Суперлиги; Зоран Поповић, професор физичке културе, атлетика.

Овај Протокол је настао у оквиру пројекта Београдске отворене школе „[Дијалог промена](#)“, који се спроводи уз финансијску подршку Европске уније. Ставови и мишљења аутора изнети у овој публикацији не представљају званичне ставове Европске уније, ни Београдске отворене школе и за њих је искључиво одговоран Ужички центар за права детета.

Сви појмови који су у тексту употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

¹ Српски атлетски савез, Теквондо асоцијација Србије, Стрелачки савез Србије, Карате федерација Србије, Кошаркашки савез Србије, Одбојкашки савез Србије, Ватерполо савез Србије, Бициклички савез Србије, Стонотениски савез Србије, Џудо савез Србије, Кајакашки савез Србије, Пливачки савез Србије, Гимнастички савез Србије, Бадминтон савез Србије, Боксерски савез Србије, Фудбалски савез Србије, Рукометни савез Србије, Тениски савез Србије, Рагби савез Србије

Садржај

УВОД.....	5
1. СПЕЦИФИЧНОСТИ НАСИЉА У СПОРТУ.....	6
1.1. ШТА ЈЕ СПОРТ.....	6
1.2. НАСИЉЕ У СПОРТУ.....	6
2. ФЕР-ПЛЕЈ У СПОРТУ.....	8
3. ЗНАЧАЈ И УЛОГА ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У СПОРТУ.....	9
4. ЗНАЧАЈ СУЂЕЊА И СУДИЈА У СПОРТУ ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА.....	11
5. ПОТЕНЦИЈАЛНО РИЗИЧНЕ СИТУАЦИЈЕ, МЕСТА И УЛОГЕ, СПЕЦИФИЧНЕ ЗА СПОРТ КОЈЕ НОСЕ РИЗИК НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА.....	12
5.1. СВЛАЧИОНИЦЕ.....	12
5.2.1. ТРЕНИНГ.....	13
5.2.2. ТРЕНЕР – улога тренера и однос тренера са дететом/спортистом.....	14
5.3. ПРИПРЕМЕ, СПОРТСКИ КАМПОВИ.....	15
5.4. ТАКМИЧЕЊЕ.....	16
5.5. ГЛЕДАОЦИ/НАВИЈАЊЕ.....	16
5.6. РОДИТЕЉИ.....	16
6. ПОСЛЕДИЦЕ НАСИЉА.....	17
7. ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У СПОРТУ.....	18
7.1. ПРЕВЕНЦИЈА – ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ.....	19
7.1.1. Израда одговарајућих прописа у области заштите од насиља у спорту.....	20
7.1.2. Информисање спортске и остале јавности о постојању одговарајућих прописа....	20
7.1.3. Општи акт којим уређује заштиту деце од насиља.....	20
7.1.4. Информисање деце и младих спортиста, њихових родитеља.....	20
7.1.5. Израда кодекса понашања.....	21
7.1.6. Развијање свести код деце спортиста о њиховим правима, обавезама и одговорностима кад је реч о заштити од насиља у спорту.....	22
7.1.7. Организовање обука за родитеље.....	22
7.1.8. Организовање релевантних истраживања.....	22
7.1.9. Развијање компетенција.....	22
7.1.10. Развијање компетенција спортских судија.....	23
7.1.11. Унапређивање система такмичења на свим нивоима.....	23
7.1.12. Креирање и спровођење акција и пројеката.....	23
7.1.13. Укључити медије, нарочито спортске новинаре у обуке.....	23
7.1.14. Укључивање медија у превентивне активности.....	23

7.1.15. Повезивање и успостављање сарадње на локалном нивоу.....	24
7.2.ИНТЕРВЕНЦИЈА.....	24
7.2.1. Приликом разговора са децом у вези са насилним понашањем које се десило /дешавало између деце.....	25
7.2.2. Уколико је реч о насиљу одрасле особе над дететом	26
7.2.3. Када је пријављена сумња на насиље које у себи садржи елементе кривичног дела	28
8. ПАРТНЕРИ/САРАДНИЦИ	28
9. РЕСУРСИ И ПРИЛОЗИ.....	28
ПРИЛОГ 1 - Примери правила понашања у неким спортовима.....	29
ПРИЛОГ 2 - Предлог Кодекса понашања за особље	34
ПРИЛОГ 3 – Линкови ка публикацијама	39

УВОД

Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце од насиља у спорту и спортским активностима је намењен свим организацијама у области спорта; удружењима која циљеве и садржаје свог рада остварују у области спорта, свим лицима која учествују у раду тих организација без обзира на основ по коме су повезана са организацијом; деци која се баве спортом и спортским активностима, њиховим родитељима и старатељима, као и свим заинтересованим за добробит деце, њихово одрастање без насиља и развијање позитивних, хуманих вредности у друштву.

Овим приручником желимо да:

- подржимо ефикаснију примену Посебног протокола за заштиту деце од насиља у спорту и спортским активностима;
- развијамо осетљивост за значај ове теме;
- подстакнемо унапређивање постојећих докумената, процедура, активности и израду нових, као и да помогнемо у њиховој примени;
- мотивишемо све који су укључени у спорт на креирање различитих превентивних активности, њихову промоцију и примену;
- охрабримо све, да уколико доживе/доживљавају (или су доживели) насиље или сазнају да се дешава, пријаве насиље;
- охрабримо све који сведоче насиљу да реагују, зауставе или спрече насиље;
- допринесемо томе да одговорни без одлагања и оклевања реагују у складу са прописима, предузму одговарајуће мере; предузму мере за промену понашања оних који се насилно понашају, и кад је потребно, удаље их из спорта;
- развијамо „нулту толеранцију“ на насиље у спорту;
- промовишемо фер и поштenu игру и спортско понашање;
- укажемо на ресурсе;
- допринесемо заштити од насиља у спорту.

Приручник се користи уз Посебни протокол за заштиту деце од насиља у спорту и спортским активностима (у даљем тексту Посебни протокол) и заједно са њим чини целину.

1. СПЕЦИФИЧНОСТИ НАСИЉА У СПОРТУ

1.1. ШТА ЈЕ СПОРТ

Спорт је сложена делатност веома значајна за појединце и друштво у целини.

Разноврсност спортова који имају своје специфичне карактеристике и правила, омогућава укључивање великог броја деце, младих и одраслих. Пружа прилику свакоме да пронађе активност која одговара његовим карактеристикама и интересовањима и да се њом бави. Тако је масовност још једна карактеристика која чини спорт важним у друштву.

То је физичка и ментална активност чији циљ је такмичење, одржавање здравља, забава.

Бављење спортом, осим осталог, омогућава: упознавање себе и других у ситуацијама изазова, развијање упорности, самопоуздања, креативности, иницијативе, одговорности, самоконтроле, различитих релација /односа са другима, сарадничког духа, развијање свести о сопственом телу и телесним границама, сопственим и могућностима других.

Све ово јасно указује на велики капацитет који спорт има за развијање позитивних карактеристика личности и хуманог система вредности који искључује насилно понашање оних који су укључени у спортске активности на различите начине. Ово је посебно важно јер се све више деце све раније укључује у различите спортске активности, а то има снажан утицај на њихов психофизички развој.

1.2. НАСИЉЕ У СПОРТУ

Под насиљем у смислу овог Правилника сматра се свако понашање изван правила конкретног спорта које доводи до стварног или потенцијалног угрожавања дететовог живота, здравља, развоја, нарушавања физичког интегритета, психичког интегритета, односно достојанства.

Под понашањем се подразумева свако дело, односно физичка радња или пропуштање дужне радње и свака комуникација, формална и неформална, писана, усмена и знаковна, непосредна и посредована (електронским путем), краткотрајна, дуготрајна, једнократна или поновљена. Понашањем се сматра и прописивање правила којима се подстиче угрожавање дететовог живота, здравља, развоја, нарушавања физичког интегритета, психичког интегритета, односно достојанства; неприкладно или наметљиво фотографисање или неодговарајуће употребе записа од стране било ког лица.

Дешавања у спорту су одраз онога што се дешава у друштву, односно у било ком сегменту друштва. На жалост, без обзира на добробит за развој позитивног система вредности коју може да донесе и доноси, у спорту се јављају и различите непожељне појаве, а насиље је једна од њих.

За одређивање појма насиља у овом Приручнику ћемо прихватити одредницу наведену у Посебном протоколу.

Проблем насиља у спорту је већ неко време тема истраживања, анализа и стручних скупова самих спортиста, спортских радника и различитих стручњака (психолога, педагога, социолога и других) у свету, као и код нас.

Тема овог приручника нису они догађаји у спорту које карактерише хулиганско, силецијско понашање оних који се некад нетачно називају навијачима, за које су директно надлежни системи правосуђа и унутрашњих послова (полиција). Навијање у спорту, на спортским такмичењима, смотрама, нешто је друго и представља подржавање, охрабривање, мотивисање сопственог тима, а не понашања која су у домену прекршајног или кривичног права.

Кад је реч о спорту и спортским активностима у установама образовања и васпитања, поступа се по прописима у овом систему.

Истраживања која су рађена у овој области показују да постоји много разлога за бригу и озбиљан свеобухватан друштвени ангажман да би се смањило свако насиље у спорту. Указују на облике насиља који се јављају, као и на учесталост, тако да можемо рећи да осим оних видљивих облика има и оних теже уочљивих и прикривених, а веома озбиљних облика насиља.

Дете може да трпи насиље од различитих лица која су на разноврсне начине укључена у спортске активности и насиље у било којој од релација је **ЗАБРАЊЕНО!**

Врсте насиља и понашања која се сматрају насиљем су наведена у Посебном протоколу у поглављу **4.11.3. Појмовна одређења насиља у спорту и забрањених поступања у односу на децу у коме је описано шта се све сматра насиљем над децом у спорту и спортским активностима.**

2. ФЕР-ПЛЕЈ У СПОРТУ

Фер-плеј је снажно превентивно средство за превенцију насиља и веома добра прилика за децу да уче по позитивном моделу.

За свој потез на утакмици Премијер лиге 16. 12. 2000. против Евертона, Паоло Ди Канио, фудбалер Вест Хема, добио је значајно признање. Његов потез ФИФА је прогласила за фер-плеј потез године, а Паоло Ди Канио је добио награду за спортисту године.

Поступак Паоло Ди Каниа је пример витешког понашања и фер-плеја у спорту.

Он је у значајном тренутку, 5 минута пре краја утакмице важне за његов клуб, при резултату 1:1 изабрао да не шутира у празан гол и донесе скоро сигурну победу. Лопту која му је била упућена је узео у руке, јер је на терену лежао претходно фаулиран и повређен голман противничке екипе, а судија без обзира на то није прекинуо игру.

Стадионом се проломио снажан аплауз гледалаца.

Овај изузетан фер-плеј поступак један је од оних поступака којих има у свим спортовима. Вредан је великог поштовања и требало би да буде узор свима.

Основа фер-плеја јесте поштовање правила, спортских ривала, судија, тренера, саиграча, гледалаца. Али, фер-плеј је и много више од тога.

ФЕР-ПЛЕЈ ЈЕ МОРАЛНИ ЧИН КОЈИ НОСИ СНАЖНУ ПОЗИТИВНУ ВРЕДНОСНУ ПОРУКУ.

Прави спортиста управо треба да буде носилац таквих вредности, да се понаша онако како наводи Кодекс спортске етике². То је документ који је усвојио Комитет министара Савета Европе.

² Препорука бр П (92) 14 РЕВ Комитета министара Савета Европе државама чланицама о ревидираном Кодексу спортске етике (Усвојена од стране Комитета министара 24. септембра 1992. на 480. састанку заменика министара и ревидирана на њиховом 752. састанку 16. маја 2001. године)

У Кодексу: „Фер-плеј се дефинише као много више од играња по правилима. Он обухвата концепте пријатељства, поштовања за друге и сталног играња у добром духу. Фер-плеј се дефинише као начин размишљања, не само начин понашања. Обухвата питања везана за укидање варања, некоректне колегијалности, допинга, насиља (физичког и вербалног), сексуалног злостављања и злоупотребе деце, младих људи и жена, искоришћавања, неравноправних шанси, претеране комерцијализације и корупције. Фер-плеј је позитиван концепт”.

Кодекс посебну пажњу посвећује младима и деци у спорту што је нарочито значајно због потенцијала спорта да утиче на одрастање и развој деце и младих.

Уколико би се сви у спорту понашали по правилима фер-плеја, ако би принципи Кодекса били укључени, без изузетка, у активности, статуте и друга акта, рад спортских организација, нарочито оних који раде са децом, то би неспорно повољно утицало и дало значајан допринос и смањењу насиља у спорту.

3. ЗНАЧАЈ И УЛОГА ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У СПОРТУ

Сваки спорт има правила која обухватају бројне аспекте и којима се тај спорт уређује. Она важе за све, тако да су у суштини иста у сваком делу света и на свим нивоима бављења одређеним спортом. Важно је и да правила доприносе сигурности и безбедности. Треба имати на уму да је то само један сегмент заштите од насиља.

Правила су важна и у осталим сегментима живота, а у неким незаменљива за безбедно функционисање – на пример: саобраћајни прописи и правила. Сматра се да су правила веома важна за васпитање деце и младих и она се користе у оквиру превентивних програма за заштиту од насиља у образовном систему. Такође су значајна за васпитање деце у оквиру породице.

Постојање правила понашања у спорту и последица њиховог кршења доприноси заштити од насиља и развијању културе фер-плеја јер регулише, уређује један део спортских активности. Правила и њихово поштовање у спорту доприносе развијању позитивног система вредности, одговорности, прихватању последица за своје понашање, и део су превенције, али и интервенције јер заустављају, прекидају насиље.

То је један од начина да се спречи негативан приступ: „победа по сваку цену“.

Победа треба да буде резултат „чисте игре и поштеног понашања“.

Правила понашања су важна, али треба нагласити да она уређују такмичења и део тренинга, али да остаје још један велики део спортских активности које треба уредити тако да се обезбеди обухватна заштита од насиља у свим аспектима спорта.

Уласком у свет спорта, деца се одмах упознају са правилима игре и правилима понашања, уче да их поштују и да сnose последице њиховог кршења и због тога је њихова улога толико важна у развоју детета и формирању њиховог система вредности.

Да бисмо илустровали правила понашања у спорту која се односе директно на спречавање грубе игре и насилног понашања на игралишту/простору за спортску активност, наводимо примере неколико спортова који нам указују на напоре да се и на тај начин задржи витешки дух спорта и право спортско надметање. Искуство показује да је неопходно уложити још више напора да би се на овом пољу постигао задовољавајући резултат, да би сви који се баве спортом били заштићени од насиља.

Без намере да било који спорт фаворизујемо, наводимо неке од оних који су добро познати широј јавности и у које је укључен велики број деце. Изабрали смо групне спортове: контактне (кошарка, фудбал, ватерполо, рукомет) и бесконтактни (одбојка). Њихове карактеристике су: оштро и брзо кретање – трчање, пливање, шутирање/ударање лопте, ометање и спречавање противника да постигне поен/бод некад и кроз директан контакт, блокада.

Уколико правила понашања нису јасна, ако их учесници веома добро не знају и разумеју, и ако се не поштују, може релативно лако да дође до насиља (физичког, вербалног) током два битна сегмента спортске активности: тренинга и такмичења.

Наведена су нека правила понашања и мере које следе као последица њиховог кршења у форми примереној за овај приручник.

Примери правила понашања
у неким спортовима

Прилог 1-страна 29

У оквиру наведених, али и осталих спортова, кроз правила која су формулисана на различитом нивоу конкретности и прецизности и последице, односно мере у случају њиховог непоштовања, постављене су основе за осигуравање понашања у оквирима коректности које треба да резултира игром без насиља.

С обзиром на то да су правила један од важних „алата“ за заштиту од насиља у спорту, као и било ком сегменту живота, неопходно је да деца која се баве спортом и спортским активности од самог почетка уче, добро познају и разумеју правила понашања у спорту којим се баве, као и да их без изузетка примењују у сваком делу бављења спортом.

Треба имати на уму да је ово само један део спорта и спортских активности у коме може да дође до насилног понашања. Правилима и последицама њиховог кршења и неопходним превентивним активностима треба обухватити целину спорта.

Велики изазов у пракси јесте примена ових правила. За примену су одговорне судије, тако да од њих зависи да ли ће правила наћи своје место у реалности и тако допринети развијању атмосфере ненасиља у спорту. Други важан аспект, кад су правила у питању њихова је доследна примена и мере, односно последице уколико се не поштују.

4. ЗНАЧАЈ СУЂЕЊА И СУДИЈА У СПОРТУ ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА

Посебно важну улогу за ток такмичења, добру атмосферу, промовисање позитивних страна спорта, превенцију неспортских и насилних понашања на самом такмичењу има судија, односно судије. На значај и деликатност суђења и улоге судија указује нам и чињеница да по правилу постоји више судија у једном спортском догађају: главни (нпр. у одбојци двојица равноправних) и помоћни/линијски/други.

Основни задатак који судија има је тачна и доследна примена правила на свим нивоима спортских такмичења.

То подразумева да добро познаје правила, да разуме њихову суштину, да буде прецизан у примени; да без оклевања и дилеме кажњава нефер и непристојне потезе, кршење правила спорта и спортског понашања у складу са прописима у конкретном спорту.

Својим понашањем промовише спорт и спортско надметање и улива поверење да ће такмичење имати позитиван ток.

Развијање компетенција судија и њихов стални професионални развој су неопходни за квалитетно суђење, као и личне моралне карактеристике и снага, што подразумева одупирање различитим притисцима, навијачким страстима и другом.

Велики број судија је и сам доживео насиље у спортском контексту од свих ученика спортских догађаја: тренера, спортиста, навијача, родитеља спортиста, спортских функционера.

Та насилна понашања се односе на: оспоравања стручности, етичности; псовање, вређање, називање погрдним именима, исмевање, физички напади, провокације, суђење у нерегуларним условима, присиљавања да суде мимо спортских правила и друго.³

5. ПОТЕНЦИЈАЛНО РИЗИЧНЕ СИТУАЦИЈЕ, МЕСТА И УЛОГЕ, СПЕЦИФИЧНЕ ЗА СПОРТ, КОЈЕ НОСЕ РИЗИК НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА

5.1. СВЛАЧИОНИЦЕ – то је посебан простор за почетак и завршетак бављења спортом због потреба да се спортисти на одговарајући начин припреме, обуку опрему, као и да се након активности пресвуку, где је потребан одређени степен приватности.

Истраживања показују да су свлачионице места на којима, кад је реч о спорту и спортским активностима, најчешће долази до насилног понашања.

Искуства показују да би било добро да се приликом њиховог уређења поведе рачуна о неким аспектима који могу да допринесу стварању безбеднијег окружења. Неки примери за то су: клупе су фиксиране, мокри чворови су одвојени од простора за пресвлачење, има довољно „кука“ за качење гардеробе и друго.

Један од начина да се превентивно делује је да се успоставе правила за коришћење свлачионица – на пример, да свако оставља ствари на „свом месту“, уколико је простор мањи од потребног да се пресвлаче по унапред договореним групама.

Неопходно је да се успоставе процедуре за поступање у случају сумње да се у свлачионици дешава насиље. Какве ће оне бити зависи од услова: колике су свлачионице, где се налазе, ко их користи, када, какав им је приступ, али је неопходно да буде јасно да се реагује/поступа одмах, без одлагања. Било би добро да се неко задужи за праћење ситуације у свлачионици.

---

³ Бачанац, Љ, Петровић, Н, Манојловић, Н, (2009). *Облици и степен насиља у спорту Србије*. Непубликован извештај, Београд: Министарство омладине и спорта

Уколико постоји сумња да се у свлачионици дешава насиље, испред права на приватност се поставља право на живот и право на заштиту од насиља, тако да треће лице (оно које у том тренутку не користи свлачионицу-тренер, асистент, члан стручног тима итд) – улази се у свлачионицу да би се насиље прекинуло и заштитили они који га трпе; тада се врата свлачионице остављају отворена; најбоље је уколико постоји могућност да се то уради у пратњи друге одрасле особе.

Овај став ћемо илустровати следећим примером из праксе:

Пред утакмицу, играчи су се у свлачионицама пресвлачили и припремали. Тренер је уочио да је музика коју играчи иначе слушају неуобичајено гласна и да се не чују гласови играча. То му је пробудило сумњу да се нешто догађа. Покуцао је на врата свлачионице, гласно изговорио: „Улазим“ и ушао у свлачионицу. Затекао је једног играча у хошку, а око њега је било неколико играча који су покушавали да му скину доњи део спортске опреме.

Оваквим поступком је прекинуо насиље и његово настављање.

Затим су предузете одговарајуће мере.

Напомена: играчи су била деца од 14,15 година.

5.2.1. ТРЕНИНГ – то је процес стицања и унапређивања одређених вештина и капацитета неопходних за поједини спорт. Неопходан је као психофизичка припрема за такмичење и у зависности од спорта има своју структуру и карактеристике.

Тренинг треба да се спроводи у складу са стручним принципима и знањима за стицање и развијање вештина неопходних за одређени спорт.

Уколико је приликом тренинга неопходна асистенција тренера, његовог помоћника или рад са другом особом (нпр. рад у пару или у мањим групама), важно је да се те активности спроводе **искључиво и само у складу са методским поступком и правилима спорта.**

Код показивања појединих елемената може да се користи демонстрација и/или детаљно објашњавање без физичког контакта. Тиме се избегава могућност „продужених додира“ који су недопустиви и имају, односно могу да имају, нежељену конотацију.

Могуће је да се користе видео-клипови на којима је на квалитетан, тачан и прецизан начин приказана реализација одређених елемената.

5.2.2. ТРЕНЕР – улога тренера и однос тренера са дететом/спортистом

Тренер има веома комплексне и захтевне задатке које треба да оствари на најбољи начин у раду са дететом, спортистом и тако, осим развоја детета у области спортских активности, допринесе развоју личности ученика и усвајању позитивних хуманих вредности.

Улоге тренера су бројне. Тренер треба да буде велики зналац одређеног спорта и методике правилног обучавања (то је нарочито важно код рада са децом); демонстратор, инструктор, ментор, саветник, мотиватор, аналитичар, организатор, планер, процењивач, пријатељ, особа од поверења, узор и друго.

Најкраће речено, тренер треба да буде врхунски професионалац високих моралних карактеристика.

Он треба да створи најбоље услове да дете кроз спорт развије своје потенцијале, да подстакне и одржи мотивисаност, ентузијазам спортисте и радост и задовољство бављења спортом, допринесе развоју емоционалне зрелости и социјалних вештина детета. Треба конструктивно да решава проблеме, да зна да пронађе њихове узроке и да их у сарадњи са децом ефикасно отклони.

Однос тренер – спортиста, поготово када је реч о детету, младој особи је посебан јер су тренери често узор спортистима, имају за њих значајнију улогу од породице, родитеља. Та комуникација мора да буде пуна уважавања, поверења и међусобног разумевања. Због тога је осим развијених општих и специфичних компетенција за свој рад, у смислу стручњака, битно је да буде личност високих моралних начела.

Да би се остварили ови сложени задаци, посебно је важна комуникација тренера са дететом, спортистом. Истраживања и искуства показују да, на жалост, има ситуација кад тренер врши неки облик насиља над спортистом – физичко, психичко, сексуално.

Неки изазови са којима се тренери сусрећу, траже од њих значајне компетенције у области мотивације. То би, осим осталог, омогућило да се избегну нека понашања и активности које се остварују у пракси, а представљају примере насиља: и физичког и психичког. Наиме, у ситуацијама када се дете или млада особа понаша непримерено, крши дисциплину током тренинга или игре, тренери у циљу „дисциплиновања“ дају „додатне вежбе“ (појачано трчање, вежбање, склекови). То чини значајан број/процент тренера.⁴ Овакви поступци и понашање немају функцију јачања физичке или менталне спремности, већ представљају казнену меру која је неприхватљива. То угрожава и физичко и психичко стање детета, не доприноси развоју и промени понашања. Додатно, тиме се урушава љубав детета према бављењу спортом. Дешава се да деца касније, на пример, свако трчање које је изузетно важно и корисно за развој спортисте, доживљавају као казну и развијају отпор према њему.

⁴ Бачанац, Љ, Петровић, Н, Манојловић, Н, (2009). *Облици и степен насиља у спорту Србије*. Непубликован извештај, Београд: Министарство омладине и спорта

До промене понашања треба да дође уз помоћ одговарајућих поступака примерених узрасту и индивидуалним карактеристикама детета, а у складу са савременим научним и стручним знањима и достигнућима.

Због тога је важно да тренери буду додатно обучени у овој области да би могли да примењују различите поступке и активности које имају позитиван утицај на дете.

У последње време су се спортисти, као и сви други, одважили да пријаве сексуално насиље, што је значајно у процесу заштите од насиља деце, младих и свих осталих. Наводимо неке примере:

У САД је недавно осуђен тренер врхунских гимнастичарки на укупно 256 година робије због сексуалног насиља – пријавило га је њих преко 50.

Патрик Сјоберг, раније светски рекордер у скоку увис, преживео је сексуално насиље у детињству од свог тренера. О томе је у сарадњи са Маркусом Лутерманом написао аутобиографску књигу „Оно што нисте видели“ („DET du inte sag“) коју је у Србији издао Инцест траума центар, Београд 2017. године.

Код нас су недавно суспендовани и осуђени тренери у боксу због допинга и злостављања малолетница⁵.

Због тога је посебно важно ко ће радити са децом као тренер, да ли има одговарајуће квалификације и карактеристике, ко и како прати његов рад, на који начин се поступа уколико дође до непримереног и неприхватљивог понашања.

Догађа се да током тренинга и/или такмичења постоји потреба да се тренер обрати (укаже му на нешто, опомене га, охрабри, усмери) спортисти довољно гласно да га чују јер нису близу тренера, бука је у простору итд. Тада мора да говори веома гласно – да виче. То је специфично за спорт и не бисмо могли да га сврстамо у насилно понашање.

Али, уколико је праћено погрдним, ружним речима или гестовима које вређају личност спортисте „глуп си“, „будало“, псовкама, „уношење у лице“ (близина не оправдава гласан говор, викање) и слично, реч је о недозвољеном, насилном понашању.

Недопустиво је да оваква терминологија буде коришћена, независно од тона.

5.3. ПРИПРЕМЕ, СПОРТСКИ КАМПОВИ – ове форме организовања спортских активности су прилика за младе спортисте да се одређени број дана (најчешће 10) баве интензивно спортом. Усмерени су једни на друге, стручни тим, релативно изоловани. Кад је реч о деци, питање је колико су спремни да буду без својих породица (одвајање је један од озбиљних изазова у процесу сазревања). Другима је то изазов и одговара им. Због тога планирање и реализација кампова треба брижљиво припремити, водећи рачуна о индивидуалним специфичностима.

У тим специфичним условима може доћи до различитих врста непримереног, некад насилног понашања.

⁵ <https://nova.rs/sport/sport-ostalo/skandal-srpski-treneri-suspendovani-zbog-dopinga-i-zlostavljanja-maloletnica/> Србија

То је тема која би требало да буде предмет истраживања с обзиром на то да су припреме и спортски кампови део спортске традиције код нас.

5.4. ТАКМИЧЕЊЕ – спортска такмичења су прилика да се покаже како и колико су се спортисти припремили током тренинга. С обзиром на мотивисаност и жељу да се оствари што бољи резултат, повећана је тензија. У таквим ситуацијама се лако могу прекршити постављена правила понашања. То може да буде посебно карактеристично за децу и младе који су још у фази развоја самоконтроле и усмеравања својих реакција, усвајања правила, разумевања њиховог суштинског значења. Улога тренера је да помогне спортисти да примени оно што је учиено током тренинга. Због тога је важно да се током тренинга заступају све позитивне вредности и инсистира на поштовању правила игре, фер-плеј и понашања како би се те вредности и понашања усвојили, постали део рутине, примењивали и у ситуацијама када је повећана тензија.

Посебно важну улогу имају организатори такмичења који треба да осигурају безбедно спровођење такмичења (распоред седења навијача, довољан број редара који су обучени на одговарајући начин и понашају се у складу са процедурама).

5.5. ГЛЕДАОЦИ/НАВИЈАЊЕ – бодрење, охрабривање спортиста је саставни део спортских такмичења. Посматрање спортских такмичења и навијање за свог такмичара, тим, клуб, требало би да буде празник за оне који воле спорт. Гледаоци /навијачи су посебан фактор који може да помогне спортисти/спортистима да остваре бољи резултат.

На жалост, њихово понашање се, нарочито у последње време, претворило у непожељно, чак насилно. Таква понашања изискују доследне реакције без одлагања, које укључују осим опомена и удаљавање оних који се неприхватљиво понашају. За спречавање неких драстично негативних облика понашања који угрожавају безбедност свих, потребно је да се испразне трибине, укључе и снаге реда (полиција).

Овакво понашање има негативан утицај на децу која се баве спортом и није пожељан модел понашања.

Озбиљан изазов за друштво у целини је да се ради на промени атмосфере и понашања гледалишта, да непожељно, агресивно понашање, замени фер навијањем ЗА, а не ПРОТИВ.

Корисно би било уколико се на сваком такмичењу организује посебно признање за фер навијање, избор позитивних навијачких парола, фер играча, тренера и сл., у складу са спортом, што може да допринесе позитивној клими на такмичењу.

5.6. РОДИТЕЉИ – улога родитеља у бављењу деце спортом је вишеструка. Они су често одлучујући фактор у избору спорта свог детета. Природно је и потребно да се упознају са простором, условима, тренером и правилима одређене спортске организације.

У том смислу, неопходно је да се од стране клуба или спортске организације, родитељи, као и деца приликом уписивања упознају са правилима понашања и последицама кршења тих правила. Са друге стране, неопходно је да се и родитељи и деца обавезу на то да ће и сами поштовати та правила.

Некада су родитељи врло активни и укључени у различите активности спортске организације: одлазе са децом на такмичења, возе их, присуствују такмичењима итд.

Нажалост, има родитеља који крше правила (инсистирају код тренера да њихово дете учествује на такмичењу, мешају се у начин рада, непримерено коментаришу суђење, улазе у расправу, некад и у физички обрачун са другим родитељима), што оставља негативне последице на децу. Неопходно је да родитељи, без изузетка, доследно сnose одговарајуће мере за оваква, непримерена понашања.

Да би се јасно поставиле границе неопходно је да родитељи буду упознати са правилима понашања свих учесника на спортским активностима одмах приликом приступања детета спортске организације. Треба да знају какав је поступак интервенције, које су мере уколико се догоди насиље, без обзира на то ко је учесник. Важно је да буду упознати са прописима у овој области, да разумеју и прихвате значај процедура и њиховог поштовања.

6. ПОСЛЕДИЦЕ НАСИЉА

Какве ће последице насиље оставити на особу која га трпи, зависи од различитих фактора. Неки од њих су: интензитет, трајање и врста насиља, узраст/године особе која трпи насиље, пол, карактеристике личности, подршка коју има у својој околини (породица, пријатељи), поступања околине и др.

Последице насиља могу бити бројне и веома озбиљне. Делују деструктивно на личност и живот онога ко трпи насиље што показују истраживања спроведена нарочито у последњих двадесетак година. Јављају се непосредно након насиља или након дужег времена, различито трају и значајно негативно утичу на добробит и квалитет живота особе.

Насиље може да остави следеће последице:

- **Физичке:** модрице, огреботине, различите повреде, неуобичајено учестало повређивање.
- **Физиолошке:** проблеми са исхраном (смањен/повећан апетит), главобоља, бол у стомаку, повишен притисак, аритмија, проблеми са шећером, проблеми са сном (несаница, повећано спавање).
- **Психолошке:** страх, анксиозност, проблем концентрације, агресивност, раздражљивост, бес, неконтролисано исказивање емоција, смањено самопоуздање, депресивни симптоми, суицидне идеје – у крајњој ситуацији-самоубиство.
- **Повећање ризичних понашања:** коришћење алкохола и/или психоактивних супстанци, стимулативних средстава – „допинг“, самоповређивање.
- **Тешкоће у комуникацији са другима:** повлачење, осамљивање, учестали конфликти, „свадљивост“, окривљивање других за сваки и најмањи неуспех и друго.
- **Лошији резултати, постигнућа у спортским активностима, раније напуштање спорта, отпор на одлазак на тренинг, деца попуштају у школском успеху.**

Ове последице могу бити мање или више видљиве, могу да се јаве и због других проблема које дете, спортиста може да има, али могу да нам укажу на то да трпи насиље у спорту. Због тога, уколико их уочимо и/или имамо индиректно сазнање (добејемо информацију од других), треба да им посветимо дужну пажњу и да поступамо у најбољем интересу детета, да га заштитимо и спречимо настављање или проширивање насиља. Неопходно је да посебно пратимо шта се догађа, да разговарамо са њим, да га охрабримо, пружимо подршку.

Насиље и злостављање у спорту и спортској средини утичу на личност онога ко трпи насиље и на његове социјалне односе, како у спортским околностима, тако и ван њих.

7. ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У СПОРТУ

Заштита од насиља уопште, па и насиља у спорту остварује се кроз два међусобно повезана процеса. То су: **ПРЕВЕНЦИЈА И ИНТЕРВЕНЦИЈА** које се остварују кроз **6П ОСНОВНИХ КОРАКА**.

Приказ 6 П корака у заштити од насиља

7.1. ПРЕВЕНЦИЈА – ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Превенција обухвата различите мере и активности чији циљ је развијање осетљивости и разумевање феномена насиља и различитих облика у којима се јавља у спортским активностима; стварање и неговање атмосфере уважавања, сарадње, конструктивне комуникације, чиме се делује на обезбеђивање сигурног и подстицајног окружења за раст и развој деце; отклањање ризика и заштиту од насиља.

**ИДЕАЛАН РЕЗУЛТАТ, ЕФЕКАТ СВИХ ПРЕВЕНТИВНИХ МЕРА ЈЕ:
СПОРТ БЕЗ НАСИЉА!**

Важно је да се превентивне активности систематично планирају; да буду део годишњег плана, како Министарства спорта (на стратешком нивоу), тако и организација и савеза; спортских друштава, клубова, спортских савеза, факултета за спорт и физичко васпитање, Завода за спорт и медицину спорта Републике Србије, спортских судија и њихових организација, да буду укључени и други одговарајући факултети и високе школе струковних студија, спортски новинари, организације цивилног друштва и други.

Још један важан елемент је **евалуација, односно праћење реализације и ефеката планираних и остварених активности**, анализа и усклађивање са ефектима и потребама.

Развоју и примени превентивних активности на заштити деце од насиља у спорту погодује:

- Општа клима у друштву које све више препознаје проблем насиља уопште, нарочито над и међу децом, као и насиља у спорту и потреби активнијег ангажовања на заштити.
- Развијене превентивне и интервентне активности у образовном, здравственом систему, полицији, систему социјалне заштите.
- Став у друштву да је спортски дух у супротности са насилним понашањем и да бављење спортом позитивно утиче на психофизички развој и доприноси конструктивном усмеравању енергије, нарочито код деце и младих.
- Постојање неких прописа који обавезују спортске организације и друштва.
- Став да је бављење спортом пожељно и да он доприноси социјализацији.
- Постојање Кодекса спортске етике – препоруке коју је усвојио Комитет министара Савета Европе.
- Акције и пројекти у које су укључена деца, као што су „Карактером против насиља у спорту“, „Бон Бон куп“, „Фер-плеј лига за децу“, „Играм фер и ван терена“, имале су велики број учесника и дале су, и дају, добре резултате.

ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Превенција се одвија на свим нивоима и у превенцију треба да су укључени без изузетка сви који су у било ком својству ангажовани у спортским активностима са децом и младима.

7.1.1. Израда одговарајућих прописа у области заштите од насиља у спорту: закони, подзаконска акта, протоколи, општи акти којима се обавезују све организације и појединци на заштиту од насиља деце и младих који су укључени у спорт. Заштита обухвата превентивне активности као и интервенцију, односно процедуре када се насиље догоди.

7.1.2. Информисање спортске и остале јавности о постојању одговарајућих прописа: ангажовање медија, организовање конференција, округлих столова, дебата, промотивне акције, кампање, видео клипови уз учешће познатих спортиста и спортских радника који су због свог понашања позитиван пример, израда лифлета, постављање на сајт министарства, спортских организација.

7.1.3. Општи акт којим уређује заштиту деце од насиља – свака спортска организација је дужна да на основу закона и Посебног протокола донесе свој општи акт којим уређује заштиту деце од насиља – уколико има више од 30 деце укључене у спортске активности; уколико их има мање, поступа на основу Посебног протокола.

У овај акт треба укључити специфичности своје организације, услове у којима функционише, одговорна лица, њихове улоге и одговорности и др.

Са њим мора да упозна и децу/младе и родитеље приликом укључивања у конкретну спортску организацију. Није довољно да се само информишу да такав документ постоји, већ треба да се дају детаљнија објашњења, да се разговара и постигне заједничко разумевање и сагледа значај и неопходност поштовања прописа у овој области.

7.1.4. Информисање деце и младих спортиста, њихових родитеља и свих који су на било који начин део спортских активности о томе која понашања у спорту, на спортском терену, као ван њега (навијање) нису дозвољена; шта су чије одговорности и обавезе; која права имају; коме могу да се обрате када се догоди насиље; да знају име, презиме лица коме могу да се обрате, као и коме могу да се обрате ако то лице није на располагању; ко мора да реагује на који начин, које су тачне процедуре; које су последице, коме могу да се обрате уколико нема реаговања по пријави и у ком року све активности треба да буду предузете.

Начини информисања:

- директно, лично информисање деце и родитеља приликом укључивања у спортску организацију („почетни састанак“). Било би корисно да постоји писани текст и да родитељ потпише да је са њим упознат и да га прихвата;
- израда и дистрибуција лифлета;

- преко веб-странице спортске организације;
- информације треба да буду написане речником примереним узрасту и саставља их Тим за заштиту деце од насиља;
- на састанцима посебно организованим за ову сврху где би се одговарало на питања и дала додатна објашњења;
- неформални разговори.

Састанци могу да се организују на регуларној основи сваких 6 месеци, али и чешће, уколико се укаже потреба (захтев спортиста, родитеља, тренера, неки догађај на такмичењу, припремама и сл). Могу да се организују разговори и са мањим групама уколико Тим процени да постоји потреба.

На њима може да се разговара о ситуацији, анализирају искуства, дешавања током потеклог периода, наводе примери кршења правила и неспортског понашања, информишу се о предузетим мерама и активностима. Уколико постоји могућност, могу да учествују различити стручњаци (психолози, спортисти, и сл.) који би са младим спортистима разговарали о комуникацији, контроли импулса, сарадњи са другима, концентрацији и другим питањима за која постоје интересовање и потреба. Те теме су важне за спортске, али и друге животне активности (школу, учење, комуникацију са другима).

Посебно је важно да се информишу о фер-плеј поступцима у својој и другим организацијама и да се таква понашања афирмишу – договори се додела признања за фер-плеј, информација се постави на сајт, медијима проследи информација са предлогом да је објаве.

7.1.5. Израда кодекса понашања – на то обавезују различита документа, али и искуство које показује да постојање и примена кодекса у различитим делатностима усмерава понашање ка развијању позитивних, хуманих вредности.

Када је реч о деци и младима, речник којим је текст кодекса написан треба да буде у складу са узрастом и да им буде близак. Ефикасније је уколико се и деца, млади, укључе у њихову израду.

Неке тврдње могу и треба да буду написане језиком негације јер је важно **да се јасно зна шта је забрањено, неприхватљиво** („немој да удараш противничког играча, немој да га вређаш и говориш ружне речи – „будало“ и слично, немој да подмећеш ногу другом спортисти), али је важно да има и афирмативних тврдњи („поштуј правила игре“, „признаћу кад учиним прекршај“ итд.) да би **било јасно шта је пожељно**.

Кодекс понашања може да се односи и на навијање као специфичан, додатни начин подршке спортиста.

Није довољно да се зна шта је забрањено, недозвољено, већ и оно шта је дозвољено, шта желимо да развијемо. Нарочито је то потребно кад су деца у питању. Тако се подстиче усвајање различитих пожељних облика понашања и подстиче развој хуманих вредности код деце.

Кодекс може да постоји на нивоу савеза али може да га начини и сваки клуб (без обзира на његову бројност, „величину“), прилагоди својим условима и узрасту и карактеристикама деце која су том клубу.

Неопходно је да сви буду упознати са кодексом, не само формално, већ да се о њему разговара, постигне разумевање и сагледа важност сваке тврдње. То може да буде једна од тема састанака о којима смо говорили у сегменту о информисању. Тада може да се разговара и о томе ког правила кодекса је лако да се придржавамо, ког је теже, због чега. Препоручујемо да се с времена на време ради на унапређивању и, уколико је потребно, допунама кодекса.

7.1.6. Развијање свести код деце спортиста о њиховим правима, обавезама и одговорностима када је реч о заштити од насиља у спорту. Деца морају да знају на који начин су заштићен од насиља у спорту, које процедуре постоје, коме могу да се обрате. Са њима треба кроз обуке да се ради на развијању капацитета за постављање граница у односу на себе и своје тело, како да се одупру било ком насилном понашању, да не трпе, а да не узвраћају насиљем и друго.

7.1.7. Организовање обука за родитеље – садржаји обука могу да се односе на упознавање родитеља са важећим прописима у овој области, њиховим значајем; могуће конструктивне начине укључивања родитеља; потребу и важност фер-плеја; поштовање тренера, судија, других спортиста; понашање на спортским такмичењима. Ове активности могу да се организују у сарадњи са локалним саветима родитеља, школама, локалном заједницом.

7.1.8. Организовање релевантних истраживања на различитим нивоима које би дало поуздане податке о стању, евентуалним променама у ставовима и понашањима након неких активности, да би се ти резултати имплементирали у даљи рад.

Са резултатима ових истраживања требало би упознати спортску и осталу јавност да би се:

- тачно, без сензационализма информисали о условима у којима се развијају спортисти;
- сензибилисали и што боље разумели важност бављења овом темом;
- унапредиле све активности.

7.1.9. Развијање компетенција спортских стручњака и стручњака у спорту (нпр. тренера) – ови стручњаци, без изузетка, морају да имају одговарајућу квалификацију за рад са децом и младима. Тај захтев мора обавезно да буде поштован од стране свих који их ангажују.

Квалитету њиховог образовања, а и каснијег рада, допринело би укључивање модула, односно садржаја који се односе на област заштите деце од насиља, у базично образовање. Тиме би се осигурало да рад почињу са основним компетенцијама за заштиту од насиља, које би током времена могли да развијају и унапређују.

Ово је само један од неопходних услова за „улазак“ у ову делатност. С обзиром на велику друштвену одговорност, **необходно је да спортечки стручњаци и стручњаци у спорту имају ОБАВЕЗУ сталног стручног усавршавања и професионалног развоја.**

Због тога је неопходно да се организују различити облици стручног усавршавања: семинари/програми обуке, конференције, округли столови, летње и зимске школе, на којима би се развијале компетенције (знања, вештине и способности) у области заштите деце од насиља – познавања прописа и процедура, превентивних активности; развој комуникацијских вештина, мирног решавања конфликта, познавање развојних карактеристика деце, итд.

7.1.10. Развијање компетенција спортеких судија – с обзиром на важну улогу судија и основни задатак да тачно, доследно и без изузетка примењују правила игре и понашања на спортеким такмичењима неопходно је буду максимално стручни. Њихов професионални развој може да се обогати садржајима који се односе на значај правила и њихове доследне примене у успостављању система вредности, улогу фер-плеја, улогу судија у креирању ненасилног, позитивног тока такмичења, карактеристике деце у контексту бављења спортом. Они и сами могу да буду учесници, као и предавачи обука за децу, родитеље и тренере.

7.1.11. Унапређивање система такмичења на свим нивоима у складу са развојним карактеристикама деце/младих спортеиста; обезбеђивање одговарајућих услова за реализацију спортеких догађаја и такмичења, са аспеката безбедности и принципа заштите од сваког насиља. Увођење правила за фер навијање, понашање спортеиста, судија, делегата, тренера, публике (навијача, родитеља), оцењивање тих понашања, поступања у случају њиховог кршења.

7.1.12. Креирање и спровођење акција и пројеката као што су раније поменути „Фер-плеј лига за децу“, „Играм фер и ван терена“, хуманитарне акције који укључују већи број деце било из једног или из различитих спортеких грана. Ове акције могу да спроводе спортеки клубови, савези у сарадњи са школама и тако буду једни другима драгоцену подршка.

7.1.13. Укључити медије, нарочито спортеке новинаре, у обуке – због значаја информисања које треба да буде вођено искључиво најбољим интересом деце, потребно је са медијима радити на разумевању значаја тачног, несензационалистичког информисања јавности у вези са насиљем у спорту, уз обавезу чувања приватности деце и њихових породица.

7.1.14. Укључивање медија у превентивне активности (још један аспект сарадње са медијима) односи се на промоцију фер-плеј понашања на утакмицама, квалитетног рада различитих спортеких организација са децом; приказивање позитивних примера рада са децом, недвосмислен и јасан критички осврт на неспортека понашања и друго.

7.1.15. Повезивање и успостављање сарадње на локалном нивоу између локалне самоуправе, спортских организација, спортских центара, школа и других актера у спровођењу спортских активности/програма, локалних савета родитеља да би се обезбедило ефикасније примењивање прописа, организоване обуке за различите циљне групе, промотивне и друге превентивне активности у складу са карактеристикама и потребама конкретне локалне заједнице; обезбедила масовност учествовања у овим активностима.

7.2.ИНТЕРВЕНЦИЈА

Интервенција обухвата активности чији је циљ заштита најбољег интереса детета и којима се насилно понашање:

Сви који имају сумњу или сазнање да се насиље дешава, или дешавало, или постоји информација да ће се десити (нпр. најављена туча у свлачионици) обавезни су да га након неодложног реаговања пријаве да би се даље поступало у складу са прописаним процедурама.

Некада је сазнање **ДИРЕКТНО, НЕПОСРЕДНО**, када су очигледне последице (модрице, огреботине, јако црвенило на телу и друго), или када неко да информацију о томе.

У ситуацијама када је реч о психичком, социјалном, дигиталном насиљу, показатељи нису тако очигледни па је тешко открити да дете трпи насиље – због тога треба пратити понашање детета и имати на уму да су последице насиља и реакције деце специфичне и различите (поглавље бр. 6 о последицама насиља, страна 17) и тада до сазнања долазимо **ИНДИРЕКТНО**.

7.2.1. Приликом разговора са децом у вези са насилним понашањем које се десило /дешавало између деце важно је да имамо на уму следеће:

<ul style="list-style-type: none">
• Потребно је да прикупимо релевантне информације о догађају – обавезно разговарамо са све три стране (оним ко трпи насиље, ко га врши и ко је био сведок).
<ul style="list-style-type: none">
• Проценимо да ли ћемо све време разговарати са свима заједно или ћемо их раздвојити; да ли разговор да водимо сами или да позовемо још неку одраслу особу да се укључи.
<ul style="list-style-type: none">
• Обезбедимо место на коме може мирно да се разговара, рећи деци да ће свако од њих имати прилику да каже шта се догодило.
<ul style="list-style-type: none">
• За разговор оставите довољно времена, не журите.
<ul style="list-style-type: none">
• Разговарајмо смирено, без повећаног узнемирења, чуђења, запрепашћења.
<ul style="list-style-type: none">
• Ако се насиље десило на такмичењу, важно је да насиље одмах прекинете, удаљите стране које су у насиљу, судије морају да поступе у складу са правилима понашања или дисциплинским правилима.
<ul style="list-style-type: none">
• Ако се насиље десило на тренингу, у свлачионици, прилазу игралишту након прекидања и заустављања насиља одмах почните разговор јер је важно да пошаљете поруку да нећете никако толерисати било какво насиље и да вам је то приоритет; даље поступање је у складу са протоколом.
<ul style="list-style-type: none">
• Пажљиво слушамо шта нам деца говоре.
<ul style="list-style-type: none">
• Проверимо да ли смо добро чули и схватили („парафразирање“ – својим речима поновимо оно што је дете рекло уз претходно питање: „ако сам те добро разумела/разумео, ...“ и онда изговорите оно што сте чули од детета – без тумачења, етикетирања.
<ul style="list-style-type: none">
• Не дајемо своје мишљење, не „судимо“, не интерпретирамо.
<ul style="list-style-type: none">
• Не подразумевамо. Питамо о конкретном догађају, ситуацији.
<ul style="list-style-type: none">
• Дајемо сваком учеснику прилику да каже шта се догодило.
<ul style="list-style-type: none">
• Обраћамо пажњу и на невербалне знаке („гледа у под“, „ломи прсте“ и сл.).
<ul style="list-style-type: none">
• Разговарамо са децом о томе како се осећају.
<ul style="list-style-type: none">
• Уколико је неко превише узнемирен, плаче, стиска шаке – дајемо му прилику да се смири, понудимо да седне, попије чашу воде , кажемо да смо ту да га чујемо, да имамо стрпљење и довољно времена.
<ul style="list-style-type: none">
• Све што кажете треба да остварите, односно не обећавајте нереално (не говорите: „биће све у реду“, „то се неће поновити“ и сл.).
<ul style="list-style-type: none">
• Упознајте их са корацима које ћете предузети, кажите им (подсетите их) да за то постоје процедуре.

• У најкраћем року предузмите даље, одговарајуће кораке.

Укључивање родитеља је обавезно. Њих треба:

- Обавестити одмах о догађају и разговарати стрпљиво о ономе што се догодило. Треба обавестити и родитеље чије дете је трпело насиље, као и оне чије се дете насилно понашало. Такође треба разговарати и са родитељима чија деца су била присутна, која су сведочила насиљу – то није нужно први корак, али никако не смемо на њих да заборавимо.
- Саопштити им само чињенице, без етикетирања детета без обзира да ли је оно трпело насиље или се насилно понашало („ваш син је несносан“, „он увек први почиње свађу“, „он је неваспитан, безобразан“, „шта је са њим, њега увек задиркују, ударају“, „он је увек ту кад се нешто лоше дешава“ и др.).
- Информисати их шта су наредни кораци који ће бити предузети.
- Позвати их на сарадњу, указати на то колико је она важна (да прате понашање детета, да са њим разговарају, да са вама разговарају уколико дете има потешкоћа у комуникацији са другима).

О разговору, подацима које сте добили, корацима које сте предузели, начините службену белешку (модел белешке постоји у Посебном протоколу) и предајте је надлежном лицу у складу са процедуром.

7.2.2. Уколико је реч о насиљу одрасле особе над дететом неопходно је да, након заустављања, прекидања и обезбеђивања да се насиље не понови, са дететом разговара особа од поверења.

Ово је посебно деликатна ситуација из различитих разлога. Деца често не желе да кажу да се одрасла особа према њима насилно понаша, нарочито ако је то неко:

- са ким су блиски (у овој ситуацији тренер, помоћник тренера, неко из стручног тима);
- од кога зависе на било који начин (да ли ће учествовати на такмичењу, да ли ће им посветити одговарајућу пажњу на тренингу);
- ко је ауторитет, кога уважавају;
- за кога су емотивно везани.

Често се јавља осећање стида, срамоте, кривице – да су они нешто лоше урадили и да су то „заслужили“, да не могу да „издрже“, да су слабији. Јавља се и страх од последица – могуће повећање насиља, искључивање из тима („седење на клупи“). Некад је то трпљење последица културног миљеа у коме су одрасли, породичног система вредности.

Разговор са дететом које трпи насиље одрасле особе из спортске организације, треба да се води веома обазриво. Уколико се дете само обратило неком одраслом, то је знак да има поверења и о чувању тог поверења треба водити рачуна – не смемо да га изневеримо, али детету морамо да помогнемо.

Ако смо сазнали за насилно понашање било које одрасле особе према детету, треба да разговарамо са дететом и при томе је неопходно да:

<ul style="list-style-type: none"> • обезбедите место на коме може мирно да се разговара, у коме ће се дете осећати сигурно, без могућности да одрасла особа која се насилно понашала дође;
<ul style="list-style-type: none"> • за разговор оставите довољно времена, не журите, дајте детету довољно времена да каже шта има;
<ul style="list-style-type: none"> • уколико сте индиректно сазнали за ситуацију, можете да га позовете и кажете му „Нешто сам чула/чуо, желим да са тобом попричам о томе“;
<ul style="list-style-type: none"> • охрабрите га, подржите да вам каже шта се догодило; покажите да му верујете без обзира на то о томе ко је одрасла особа која је вршила насиље;
<ul style="list-style-type: none"> • разговарате смирено, без показивања сопственог узнемирења;
<ul style="list-style-type: none"> • пажљиво слушате шта нам дете говори. Можете да му кажете: „Испричај ми шта се догодило“. Проверите да ли смо добро чули и разумели;
<ul style="list-style-type: none"> • не дајете своје мишљење, не „судите“, не интерпретирате; не подразумевате;
<ul style="list-style-type: none"> • питате о конкретном догађају, ситуацији;
<ul style="list-style-type: none"> • разговарате са дететом о томе како се осећа; никако не „негирајте осећања“ (Не говорите: „Није то ништа“, „Није он/он тако лош“, „Таква је природа“ „Жели ти добро“, „Можда ниси добро разумела/разумео“ и сл.);
<ul style="list-style-type: none"> • обратите пажњу и на невербалне знаке („гледа у под“, „ломи прсте“ и друго). Уколико је превише узнемирен, плаче, дрхти, стиска шаке, - дајте му прилику да се смири, понудите да седне, попије чашу воде, кажите да смо ту да га чујемо, да имате стрпљење и довољно времена;
<ul style="list-style-type: none"> • водите рачуна о физичком контакту (због лошег искустава можда им не одговара да их додирнете, загрлите);
<ul style="list-style-type: none"> • све што кажете треба да остварите, односно не изговарајте нешто што је нереално (Не говорите: „Биће све у реду“, „То се никад неће поновити“ и сл.);
<ul style="list-style-type: none"> • уколико од вас тражи да никоме не кажете, стрпљиво му објасните због чега је важно да се „круг насиља“ прекине. Објасните му разлику између „добре“ и „лоше“ тајне;
<ul style="list-style-type: none"> • предложите разговор са психологом када процените да је потребно;
<ul style="list-style-type: none"> • објасните да деца не могу сама да се са тим боре и да је због тога важна подршка других одраслих који желе да помогну, који се разликују од оних који се насилно понашају;
<ul style="list-style-type: none"> • објасните колико је важно да се реагује и да се насилно понашање одмах прекине;

- упознајте их са корацима које ћете предузети, кажите им (подсетите их) да за то постоје процедуре; да постоје они који су одговорни.

Када се покрене поступак важно је да дете охрабрујемо, подржавамо, да са њим разговарамо и стрпљиво га уверимо да оно не сноси одговорност за понашање других, да свако треба да сноси последице свог понашања. Због тога је важна обука оних који су укључени у спортске активности са децом. Та обука треба да буде стручно конципирана и реализована, да укаже на важна питања и изазове као и да оспособи одрасле за правилно и неодложно поступање. Уколико је потребно, у подршку може да се укључи и психолог.

7.2.3. Када је пријављена сумња на насиље које у себи садржи елементе кривичног дела – туча са телесним повредама, сексуално злостављање, трговина или експлоатација детета, приморавање на употребу психоактивних и недозвољених супстанци, поступа се у складу са Посебним протоколом.

8. ПАРТНЕРИ/САРАДНИЦИ

Посебно је важно да се оствари сарадња клубова свих нивоа и организација које су надлежне за спорт са осталим деловима друштва – првенствено наводимо школе јер су деца укључена у спорт истовремено и ученици. Таква сарадња може да да позитиван допринос развоју деце, како у спортским активностима, тако и у школи (било да је реч о социјалном, емоционалном развоју или о резултатима које у школи и у спорту остварује). Са друге стране, уколико је сарадња добра, лакше и брже могу да се уоче тешкоће и проблеми који дете можда има, да се избегне притисак коме су деца некад изложена и да се заједничким снагама ради на побољшању услова за развој деце – свакако заједно са родитељима.

Сарадња треба да се оствари и са јединицом локалне самоуправе: преко њих се финансирају неки клубови, општинским саветима родитеља, неким невладиним организацијама које се баве унапређивањем развоја деце и младих.

9. РЕСУРСИ И ПРИЛОЗИ

Прилог 1 - Примери правила понашања у неким спортовима

Прилог 2 - Предлог Кодекса понашања

Прилог 3 - линкови ка публикацијама

КОШАРКА

Прекршаји и неспортска понашања - неки примери	Последице/мере-неки примери
<p>Лична грешка (фаул) је неправилан додир играча са противником, било да је лопта „жива” или „мртва”. Играч не сме да држи, блокира, гура, пробија, саплиће или спречава напредовање противника, испружањем шаке, руке, лакта, рамена, кука, ноге, колена или стопала или савијањем тела у „ненормалан” положај (ван свог цилиндра), нити се упушта у било какву грубу или насилну игру.</p> <p>Неспортска грешка је додир играча који по оцени судије представља различите непримерене додире као што су:</p> <ul style="list-style-type: none"> - неумерени, груб додир; - непотребан додир који проузрокује играч одбране да би зауставио напредовање у транзицији екипе у нападу; - недозвољен додир који играч чини отпозади или бочно на противнику, који напредује ка противничком кошу. <p>https://www.kss.rs/files/Download/3_FIBA_%D0%BAosarkaska_pravila/FIBA_Sluzbe_na_pravila_igre_i_kosarkaska_oprema_2020.pdf</p>	<p>Противничка екипа добија убацивање са стране или слободна бацања играча на коме је прекршај направљен у зависности од околности у којима је начињена лична грешка.</p> <p>После пете личне грешке играч се кажњава искључењем (домаћа и међународна кошарка).</p> <p>Слободно бацање се додељује играчу на коме је начињена грешка, после чега следи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - убацивање на линији убацивања у предњем пољу екипе; - подбацивање у средишњем кругу на почетку прве четвртине. <p>Број слободних бацања који се додељују је прописан зависно од услова у којима је начињена неспортска грешка.</p> <p>Играч се дисквалификује до краја утакмице када су му досуђене 2 неспортске грешке или 2 техничке грешке, или 1 техничка и 1 неспортска грешка.</p>

ФУДБАЛ

Прекршаји и неспортска понашања - неки примери	Последице/мере-неки примери
<p>„непажљив” – играч је показао мањак пажње и обзира приликом напада на противника (или се понашао непажљиво).</p> <p>„безобзиран старт” – значи да се играч у нападу понашао тако да је занемарио опасност или последице за свог противника.</p> <p>„угрожавање безбедности противника“ или „коришћење прекомерне снаге“</p> <p>„Коришћење прекомерне снаге“ значи да је играч прекорачио неопходно коришћење снаге и да постоји опасност да повреди противника.</p> <p>https://fss.rs/wp-content/uploads/2019/07/Pravila-igre-2022-2023.pdf</p>	<p>Директан слободан ударац или казнени ударац</p> <p>Опомена - „жути картон“</p> <p>Искључење - „црвени картон“, забрана играња наредне две утакмице</p>

ВАТЕРПОЛО

Прекршаји и неспортска понашања - неки примери	Последице/мере – неки примери
<p>Играч намерно водом прска противника. Напомена: Прскање се често користи као део непоштене тактике, али се најчешће кажњава када је то очигледно. Мање је очигледно када играч као „случајно“ рукама прави водену завесу блокирајући на тај начин поглед противнику који намерава да упути ударац на гол или да дода лопту.</p> <p>Играч држи, потапа или повлачи противника који не држи лопту. Напомена: Правилна примена овог правила је изузетно важна како за ток и изглед игре, тако и за постизање праведног резултата. Од суштинског је значаја да судије примењују ово правило на исправан начин, без личних интерпретација како би се избегло прелажење граница оштре игре.</p> <p>Један од најозбиљнијих удараца је ударац лактом уназад или главом у лице противника који га чува, а који може да доведе до озбиљних повреда противника.</p> <p>https://www.waterpoloserbia.org/fileadmin/docu/sudije_delegati/WP_pravila_2019-2021_prevod.pdf</p> <p>„насилна акција” од 1.1.2023.</p>	<p>Казна за намерно прскање је искључење или казнено бацање уколико се играч налази у простору унутар 6 метара од противничког гола и намерава да упути ударац на гол. Пресудне за врсту казне су позиција и акција играча у нападу.</p> <p>Прекршај за искључење у одређеном трајању. Овакви прекршаји унутар простора од 6 метара којима се спречава вероватно постизање гола морају се казнити досуђивањем казног бацања.</p> <p>Искључење до краја игре и мора да напусти простор за такмичење, а казнено бацање ће бити досуђено за противничку екипу.</p> <p>Казна за њу се аутоматски повећава са једне на две утакмице неиграња.</p>

РУКОМЕТ

Прекршаји и неспортска понашања - неки примери	Последице/мере-неки примери
<p>Прекршаји који су учињени јаким интензитетом или против противника који је у брзом трку;</p> <p>држање противника дуже време или обарање противника на тло;</p> <p>прекршај у пределу главе, грла или врата;</p> <p>ако играч из седмерца погоди главу голмана;</p> <p>ако нападача није нико ометао и удари голмана у главу;</p> <p>узнемиравање противника или саиграча речима или гестовима, добацавање противнику у намери да га омете.</p> <p>http://rsk.rs/wp-content/uploads/2022/07/PRAVILA-RUKOMETNE-IGRE-REVIZIJA-3.pdf</p> <p>Ако се потуче, вређа судију, противника, саиграча</p> <p>ПРАВИЛНИК О БЕЗБЕДНОСТИ И ПОНАШАЊУ НА РУКОМЕТНИМ ТАКМИЧЕЊИМА</p> <p>https://rss.org.rs/files/31/Pravilnik_o_bezbednosti_i_ponasanju_na_rukometnim_takmicenjima.pdf</p>	<p>тренутна казна искључења на 2 мин.</p> <p>кажњавају прогресивно, почевши са опоменом</p> <p>искључење је на 2 мин.</p> <p>после 3. искључења, дисквалификација (играч мора да напусти терен)</p> <p>искључење уз дисциплински поступак и теже санкције</p>

ОДБОЈКА

Прекршаји и неспортска понашања – неки примери	Последице/мере – неки примери
<p>Мањи прекршаји правила о понашању нису предмет санкционисања, али се не игноришу већ су надлежност судије</p> <p>Неуљудно понашање: понашање противно лепим манирима, моралним начелима.</p> <p>Насилничко понашање: погрдне или увредљиве речи или гестови, или било који поступак који изражава омаловажавање.</p> <p>Агресија: стварни физички напад или агресивно или претеће понашање.</p> <p>https://www.ossrb.org/images/Dokumenta/Sudjenje/Pravila_igre_2013-2016_cir2.pdf</p> <p>https://www.ossrb.org/images/Dokumenta/Sudjenje/PROMENA_PRAVILA_ODBOJKE.pdf</p>	<p>Дужност је првог судије да спречи екипе да дођу до нивоа који се санкционише.</p> <p>То се спроводи на два нивоа:</p> <p>ниво 1: упућивањем усмене опомене преко капитена у игри;</p> <p>ниво 2: употребом ЖУТОГ КАРТОНА члану екипе. Ова опомена није санкција, већ знак да је члан екипе (самим тим и екипа) достигао ниво за санкционисање на тој утакмици. Ова опомена нема тренутне последице, али се уписује у записник.</p> <p>Према процени првог судије и у зависности од озбиљности прекршаја, санкције које ће бити примењене и уписане у записник су следеће: казна и поен и сервис за противника, искључење и одстрањење са утакмице.</p> <p>Понављање прекршаја, од стране истог члана екипе, на истој утакмици, се прогресивно санкционише (члан екипе добија тежу санкцију за сваки следећи прекршај).</p> <p>Искључење и одстрањење, због насилничког, односно агресивног понашања, не захтева претходну санкцију.</p>

КОДЕКС ПОНАШАЊА ЗА ОСОБЉЕ

Увод

(Назив организације / приватног субјекта) заснива активности на принципима људских и права детета. Њихова примена у пракси захтева да особље (назив) осигура да се у оквиру програмских и пројектних активности у свако време поштује људско достојанство и физички и психолошки интегритет свих особа.

За особље (назив), овај Кодекс понашања чини саставни део уговора и договора о ангажовању. Сво особље мора да потпише и потписом потврди да је примило, прочитало и разумело Политику заштите детета.

Особље је дужно да сваку заштитну забринутост пријави особи из организације/приватног субјекта (назив) задуженој за заштиту.

Све особе повезане са (назив) придржавају се и писмено потврђују пријем и разумевање Политике заштите деце. Потписане изјаве чувају се у евиденцији.

Ако било која особа повезана са (назив организације/приватног субјекта) има забринутост или сумњу у вези са злостављањем деце или инцидентом у вези са заштитом деце било које врсте, посебно, али не само од стране колеге, било да је у истој организацији или не, мора одмах пријавити такву забринутост одговорној особи из (назив организације/приватног субјекта).

Прихватљиво понашање особа које ангажује (назив):

1. Према сваком детету понашати се поштено, искрено, са поштовањем и достојанством и без дискриминације по било ком основу укључујући: расу боју коже, порекло, држављанство, мигрантског или другог статуса, националности или етничког поријекла, језика, верских или политичких уверења, пола, родног идентитета, сексуалне оријентације, имовног статус, социјалног и културног порекла, рођења, генетске карактеристике, здравственог статуса, развојних и физичких недостатака, претходне осуде, старости, изгледа, чланства у организацијама и у односу на друге стварне или претпостављене личне карактеристике.
2. Облачити се на културан начин у раду са децом.
3. Изградити међусобно поверење и разумевање са децом.
4. Препознавати и поштовати право деце на приватност.
5. Одржавати високе личне и професионалне стандарде у раду са свим корисницима, посебно онима млађим од 18 година.
6. Придржавати се очекиваног понашања у вези са комуникацијом, друштвеним медијима и дигиталном технологијом.

7. Промовисати у свом професионалном и приватном животу права детета и људска права за све.
8. Бити свестан ситуација које могу представљати ризике по децу и управљати њима.
9. Планирати и организовати рад и радно место тако да смањи ризике.
10. Осигурати да постоји култура отворености која омогућава покретање и расправу о свим питањима или проблемима.
11. Оснаживати децу - разговарати са њима о њиховим правима, шта је прихватљиво и неприхватљиво и шта могу учинити ако постоји проблем.
12. Подстицати партиципативну праксу са децом која развијају сопствене заштитне капацитете.
13. Поштовати права других, према људима се односити достојанствено, поштено и толерантно.
14. Препознавати потенцијалне замке, које би могле довести до дискриминације, злостављања деце или било ког облика искоришћавања, злостављања или узнемиравања детета.
15. Промовисати културу отворености где се о проблемима може расправљати.
16. Избегавати ситуације које изолују децу и где се понашање не може посматрати.
17. Идентификовати и избегавати компромитујуће и / или ситуације које могу довести до оптужби.
18. При снимању било које особе (фотографије, видео записе итд.) уверити се да особа адекватно одевена и да слике не подривају достојанство особе; избегавати сексуално сугестивне позе. Родитељи или законски старатељи малолетника морају дати дозволу за сликање/снимање.
19. Када се користе информације о детету у медијске сврхе, не давати личне податке (идентификовање детаља) и обезбедити да дете, родитељи / законски старатељи дају свој пристанак.
20. Пријави свако сумњиво кршење Политике заштите детета и Кодекс одговорној особи.

- Будите свесни да постоји ризик за појаву **вршњачког насиља**.
- Приликом разговора са децом користите деци прилагођен речник и то на такав начин да ваше изражавање, поступци и односи не угрожавају децу на било који начин.
- Развијте посебне мере како бисте заштитили млађу и посебно угрожену децу од злостављања вршњака и одраслих.
- Ограничите приступ деци непримереном електронском материјалу и/или не излажите децу таквом материјалу.
- Увек поштујте поверљивост личних података деце.
- Прибавите писмену сагласност детета и родитеља/старатеља приликом фотографисања, снимања или тражења личних података за активности.

Неприхватљиво понашање

Особље (назив) неће:

1. Ударити или на други начин физички напасти или физички злостављати децу.
2. Укључивати се у сексуалне активности или имати сексуалне везе са млађима од 18 година, без обзира на пристанак или обичаје на локалном нивоу. Погрешно веровање у старост детета није одбрана.
3. Развијати односе са децом који би се на било који начин могли сматрати експлоататорским или насилним.
4. Понашати се на начин који може на било који начин бити насилни или може довести дете у опасност од злостављања.
5. Користити језик, давати предлоге или нудити савете који су непримерени или увредљиви.
6. Понашати се физички на неприкладан или сексуално провокативан начин.
7. Дозволити да дете/деца са којом ради преноће код њега/ње код куће.
8. Спавати у истом кревету са дететом са којим раде.
9. Помагати деци да учине или ураде ствари личне природе које деца могу сама да ураде.
10. Одобрвати или учествовати у радњама/понашањима деце која су незаконита, небезбедна или насилна, укључујући штетне традиционалне праксе, духовне или ритуале злостављања.
11. Понашати се на начин који има за циљ срамоћење, омаловажавање или понижавање деце, или на било који други начин извршити било који облик емоционалног злостављања.
12. Дискриминисати, показати неправедан различит третман или наклоност одређеној деци.
13. Проводити време сами са децом далеко од других или иза затворених врата или у осамљеном делу.
14. Бити под дејством алкохола или дрога у присуству деце.
15. Изговарати или учествовати у активностима са децом које су незаконите, небезбедне или насилне.
16. Ангажовати децу за било који облик дечијег рада, укључујући и као кућног помоћника (дечји рад је рад који је ментално, физички, социјално или морално опасан и штетан за децу, или који омета њихово школовање.
17. Нудити новац, запослење, робу или услуге за или друге облике понижавајућег, или експлоататорског понашања.
18. Користити рачунаре или другу опрему организације за преглед, преузимање, стварање или дистрибуцију неприкладног материјала, укључујући, али не ограничавајући се на порнографију.
19. Доводити себе у положај/ситуацију у којој могу бити стављени у контекст или осумњичени за непримерено понашање према деци.

20. Злоупотребљавати њихов хијерархијски, материјални или социјални положај.
21. Нанети било какву физичку или психолошку штету било којој особи са којом долазе у контакт.
22. Користити било који облик физичког кажњавања, укључујући ударање, физички напад или физичко злостављање.
23. Размењивати новац, запослење, робу или услуге за секс, укључујући сексуалне услуге или друге облике понижавајућег, понижавајућег или експлоататорског понашања.
24. Користите језик или се понашајте на физички или сексуално провокативан и неприкладан начин.
25. Укључити се у било који облик неприкладног физичког понашања.
26. Учествовати у порнографским активностима које подразумевају прибављање, чување или циркулацију докумената педофилске природе, без обзира на медиј који се користи.
27. Издржавати или учествовати у активностима у којима ће понашање детета / одрасле особе вероватно довести до насилних или незаконитих радњи; срамотити, понижавати, омаловажавати или понижавати било које људско биће или се упуштати у емоционално злостављање.
28. Дискриминисати било коју особу или групе људи; нити давати повлашћен третман једној особи путем поклона, спонзорства или новца.

- Забрањена је употреба физичких казни као метода дисциплиновања деце.
- Не дозволите деци да се међусобно играју сексуално провокативним играма.
- Забрањено је љубити, грлити, миловати или додиривати дете на непримерен начин.
- Не предлажите непримерено понашање или односе било које врсте међу децом.
- Немојте да снимате фотографије и филм или да тражите личне податке ако нису потребни зарад реализације активности.
- Забрањено је да се на непримерен начин користе контакт подаци деце (укључујући и промовисање на друштвеним мрежа, итд.).
- Пријавите контакт особи за заштиту деце сваку сумњу на злостављање и занемаривање детета.

Ја, доле потписани, потврђујем да сам прочитао/прочитала и разумео/разумела политику, поступке заштите детета и Кодекс, слажем се да ћу их се придржавати све време свог ангажовања у (назив).

Потврђујем да:

- У сваком тренутку треба да избегавам радње или понашање које могу допустити погрешно тумачење понашања, представљати лошу праксу или потенцијално злостављање.
- Ако се у пројектима и програмима догоди било који инцидент који укључује децу, поступићу у складу са законима и обавестити надлежне органе (полицију, социјалну заштиту).
- Обавестићу контакт особу за заштиту детета из (назив организације/приватног субјекта), (навести име особе 1, навести телефон и мејл особе 1)
- У случају да је (особа 1, навести име) прекршила политику заштите детета организације/приватног субјекта (назив), обавестићу особу 2 (навести име особе 2, навести телефон и мејл особе 2)

Потпис .....

Име и презиме .....

Позиција .....

Датум .....

ПРИЛОГ 3 – Линкови ка публикацијама

1. Степен и облици насиља у спорту
[https://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/2010%20-%20%20Stepen%20i%20oblici%20nasilja%20u%20sportu%20Srbije"%20MOS-Karakterom%20protiv%20nasilja.pdf](https://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/2010%20-%20%20Stepen%20i%20oblici%20nasilja%20u%20sportu%20Srbije)
2. Модел протокола за заштиту деце од насиља у спортским и рекреативним активностима: https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/10/Model_protokola_sr-latin-1.pdf
3. Анализа правног оквира рада и пословања правних субјеката чија делатност укључује децу:
<https://www.unicef.org/serbia/media/23446/file/Analiza%20pravnog%20okvira%20rada%20i%20poslovanja%20pravnih%20subjekata%20%С4%8Dija%20delatnost%20u%20klju%С4%8Duje%20decu.pdf>
4. Предлог практичних политика за безбедност и заштиту деце од насиља у спортским активностима“ <http://ucpd.rs/portfolio-posts/monitoring-ostvarivanja-prava-deteta-u-procesu-pridruzivanja-srbije-evropskoj-uniji-copy-copy-2-copy-copy>
5. Протокол о међусекторској сарадњи на превенцији и заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања за Град Ужице: <http://ucpd.rs/wp-content/uploads/2019/09/uzice-protokol-medjusektorskom-saradnji-11-01-2017-1.pdf>
6. Đurđević, N. (2019) Zaštita dece u sportu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 56/2.